

Terbregge

September 2024

**Magazine van de historische commissie van
Terbregge's Belang**

Verschijnt tweemaal per jaar

5e jaargang nr. 2

Inhoudsopgave

Redactioneel	3
Het stokoude huis tegenover de molen	4
Jan Verheul Dzn. en zijn inzet voor het behoud van de molens	6
Het huis en zijn bewoners	8
De verdwenen molens aan de Bergse Linker Rottekade	14
De Breggeman, deel 2	16
150 jaar Hoofdweg in woord en beeld	23
De Achter(op)pagina	20

Colofon

Historisch magazine Ter Brugge is een uitgave van de Historische Commissie Terbregge en verschijnt tweemaal per jaar (maart en september). Belangstellenden kunnen het magazine gratis ontvangen als pdf-bestand. Gedrukte exemplaren zijn op verzoek tegen kostprijs beschikbaar (ca. € 7,50 per uitgave inclusief verzendkosten).

De historische commissie Terbregge is een commissie van de bewonersorganisatie vereniging Terbregge's Belang. De laatste is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 4034 3386.

Giften, donaties en betalingen ten bate van de historische commissie kunt u overmaken op IBAN NL27 RABO 0362 1307 36 van Terbregge's Belang. E-mailadres: **histbb@gmail.com**

Disclaimer

De verhalen in dit magazine halen we of uit oude kranten (via Delpher.nl), uit oude buurtkranten, tekenen we op uit gesprekken met (oud-)Terbreggenaren of schrijven deze zelf. In dat geval ziet u geen naam bij het artikel staan. Het is dan onder redactie van onze historische commissie. Uiteraard vermelden wij wel de naam van de auteur, als het om iemand gaat buiten onze commissie.

Het doel van de historische commissie is onder andere door haar kennis te delen, bijvoorbeeld met de uitgave van dit magazine, de beeldbank en de jaarlijkse foto-expositie. U kunt gebruik maken van onze informatie, maar wel met bronvermelding, bijvoorbeeld door te verwijzen naar de beeldbank of het betreffende nummer van Ter Brugge. Bij foto's en andere afbeeldingen vermelden wij, indien bekend, de bron en/of de fotograaf. Voor zover niet anders aangegeven, komen de foto's uit eigen archief. Wij verontschuldigen ons bij voorbaat als wij afbeeldingen plaatsen waarop rechten zitten, die wij niet kennen. Wij verzoeken dan ook eventuele bronnen en/of fotografen van foto's aan ons te melden.

U wilt dit blad ontvangen?

Geen probleem! Als u uw e-mailadres aan ons doorgeeft (histbb@gmail.com), dan sturen wij u twee keer per jaar ons magazine toe, als pdf-bestand.

Als u echter een gedrukt exemplaar wilt, dan kan dat ook: U betaalt dan slechts de druk -en verzendkosten, per jaar € 15,00. U kunt dat bedrag overmaken op IBAN NL27 RABO 0362 1307 36 van Terbregge's Belang. **Vermeld u dan wel uw naam en volledige adres bij de opmerkingen!**

Samenstelling historische commissie Terbregge

Henk v.d. Akker, ook lid van de Ommoordse Polder (DOP). DOP is een commissie van de bewonersvereniging "Heide-Bes".

Michael Beckmann

Martine de Boer - zij maakt deel uit van de redactie van dit magazine.

Jan Bongers

Tom Janse

Bas Herselman

Frans Schuit

Rob Hoebe (ook lid DOP)

Henk Wuijster

Redactioneel

In deze uitgave van ons historisch magazine treft u twee grote artikelen aan: de geschiedenis van het stokoude huis en het tweede en laatste deel van de Breggeman over de brugwachters van de brug bij Terbregge.

Het stokoude huis gaat over de geschiedenis van een huis dat gestaan heeft tegenover de molen. We hebben gemeend dit vooraf te laten gaan door de grote brand in Terbregge in 1775 en een verhaal over architect/gemeenteraadslid J. Verheul Dzn. Deze drie artikelen hebben we aan elkaar kunnen binden.

Bij het schrijven van deze artikelen is duidelijk geworden, dat daarin het leven van de "gewone mensen" zichtbaar wordt. Terbregge heeft nooit inwoners gekend die het landelijk nieuws hebben gehaald, topatleten waren of met hun artistieke talenten regelmatig in TV-programma's te zien waren of in talkshows aan tafel zaten. De mensen die in onze artikelen aan bod komen, zijn wel bepalend geweest voor hun gezin, de bedrijven waarin ze hebben gewerkt of de lokale samenleving. Wij zijn van mening dat het waard is hun naam te blijven noemen. Met hun leven kunnen zij de inspiratiebron zijn voor degenen die nu leven, jongeren en ouderen. Wij vinden het mooi dat wij deze mensen er uit kunnen lichten.

Naast deze twee artikelen benoemen wij ook nog twee molens die aan de Bergse Linker Rottekade hebben gestaan: de Bospoldermolen en de molen van Luijt. In een volgend nummer zullen we ook de molens van de molenviergang belichten.

We zijn de mensen erkentelijk die met hun inbreng hebben meegewerkt aan de inhoud van onze artikelen. Zij konden met feiten komen om de verhalen op waarheid te toetsen en leverden stof aan voor nog meer verhalen. Waar mogelijk hebben wij hun namen vermeld.

Volgend jaar is het 80 jaar geleden dat de oorlog in ons land is beëindigd. We zullen in het voorjaar ons magazine grotendeels besteden aan verhalen uit die oorlog. Heeft u daarover nog informatie of een verhaal waarvan u denkt dat het goed om daar aandacht aan te besteden, meldt dat dan bij ons. We nemen graag contact met u op om uw verhaal aan te horen.

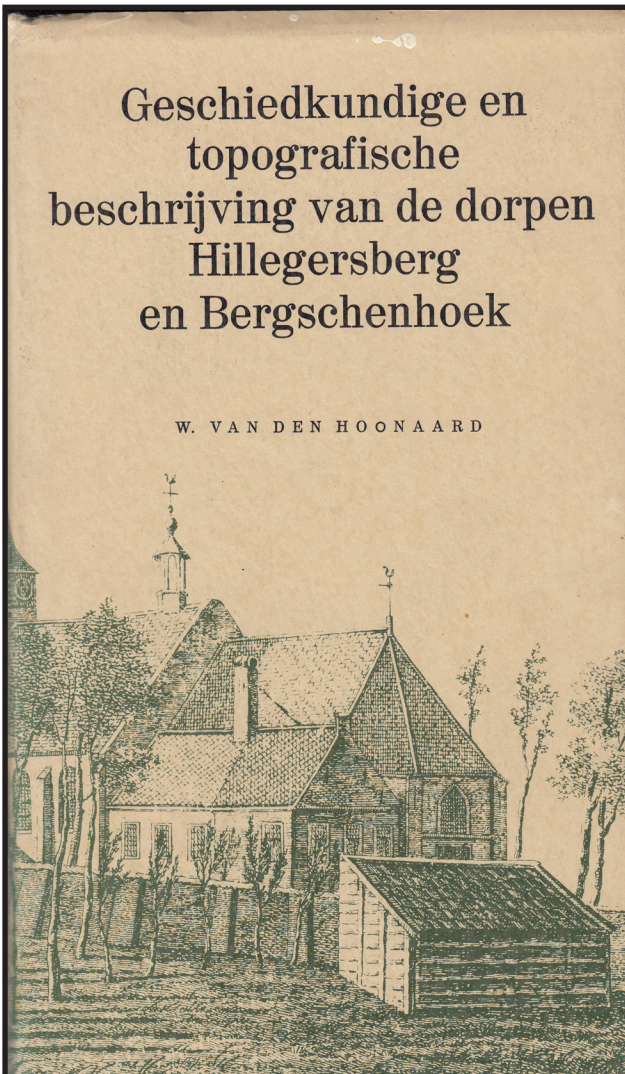
De redactie.

*"Degenen die het verleden niet herinneren,
zijn gedoemd het te herhalen."*

George Santayana

Het stokoude huis tegenover de molen

Uit: Geschiedkundige en topografische beschrijving van de dorpen Hillegersberg en Bergschenhoek door W. van den Hooonaard, 1827.

Brand te Terbregge

Ook de buurt Terbregge, tot eene merkelijke grootte aangegroeid, zoodat dezelve vele dorpen in talrijkheid van woningen en fraaiheid van aanzien overtrof, werd in de vorige eeuw en zelfs bij herhaling door fellen brand geteisterd. In de lente van 1746 werden er drie à vier huizen met eenige turfschuren in asch gelegd, door eenen brand, die bij eenen bakker was uitgebroken. Op zichzelf was dit onheil groot, doch net kwam niet in vergelijking met dat, hetwelk eenige jaren later, in 1775 den 22 Augustus dezelfde buurt trof. Toen veroorzaakte het vuur, dat uit eene hagelgieterij, die ten westen van de Rotte tusschen de korenmolen en het verlaat gevonden werd, opvloog, bij eenen hevigen wind, brand in de naastbijgelegene turfschuren, waar uit dezelve spoedig tot andere gebouwen, alsmede tot de korenmolen en vervolgens tot de andere zijde van de Rotte oversloeg, en zich zoodanig wijd en zijd uitbreidde, dat de gehele buurt bijna, binnen weinig

tijds, eene prooi der vlammen werd. Schrik en ontsteltenis was algemeen bij eene zoo ongedachte en spoedige omkering, waardoor zoo vele ingezetenen nagenoeg van alles beroofd werden. Men begrootte de geheele schade op 72260 gulden. Hiervan bedroeg de schade der volgende ingezetenen het grootste gedeelte. Die

van ARIE KLUMPES voor de eene helft der korenmolen, huis, winkel en winkelwaren, meubelen en losse goederen, werd geschat op 10482 gulden.

« de wed. CORNELIS VAN DER KLOOT, voor huizen, schuur, meubelen, kleederen en turf, op 8754 gulden.

« de wed. MAARTEN ZIJDERLAAN, voor de andere helft der korenmolen, huis, schuren, meubelen, enz. op 7398 gulden.

« WILLEM SAGT, voor het timmermanshuis, hout, touwen, blokken, meubelen en kleederen, op 6300 gulden.

« MARINUS BADENBURG, voor huis en houtloods, op 5500 gulden.

« PIETER ROGGEVEEN voor huis, schuren, meubelen, turf, enz. op 5050 gulden

« CORNELIS SCHRIECK, voor huis, goud en zilver, huisraad en scheepsgereedschappen, op 3210 gulden.

« GERRIT LANGERAK, voor huis, meubelen, kleederen, berg met hooi, turf, koestal, enz. op 3000 gulden.

« BOUWE VAN DAELEN, voor huis en smidswinkel, op 2440 gulden.

« JACOB VAN 'T REUZENHUIS, voor huis, schuur en turf, op 2200 gulden.

« ARIE PIETER UITENBROEK, voor huis, schuren, meubelen, enz. op 2000 gulden.

Ook hier, evenals bij de ramp te Bergschenhoek, bedroegen de ingezamelde penningen tot leeniging der verliezen geene som van zoo veel belang, dat dezelve met betrekking tot het verlies in eenige evenredigheid kan gebragt worden, ofschoon de overige ingezetenen van het ambacht gezegd konden worden zich wel van hunne verplichting gekweten te hebben. Gelukkiglijk was de staat der veenderijen toen nog gunstig genoeg om zich met de wederopbouwning der verbrande woningen te kunnen bezig houden, gelijk ook in der daad plaats had; maar ongelukkiglijk werden de toenmalige hupbronnen van bestaan, gelijk boven reeds gemeld is, niet opgedroogd maar overstroomd, waardoor verre het meerderdeel der nieuw gebouwde woningen sedert is gesloopt geworden.

Terbregge, wat had het dorp misdaan?

Uit: Het Vrije Volk van 20 juli 1987.

't Is weer goed tussen Terbregge en Bergschenhoek. Gescheiden door de Boterdrorpsepolder, het Lage Bergse Bos en het Molenlaankwartier, doen ze in beide dorpjes net alsof er nooit iets is gebeurd. We gaan terug naar 22 augustus 1775. Terbregge was toen een eenvoudig dorpje aan de Rotte, met een bevolking van turfgravers, keuterboeren en groentekwekers. Die dag werd Terbregge opgeschrikt door een storm, volgens het Kerkeboek der Nederlands Hervormde Kerk te Hillegersberg, inv. nr. 3: '...een allergeweldigste stormwindt uyt den Zuydt Zuydt Westen woei een stormwindt voor dat jaersaizoen zeer ongewoon en zeldzaam...'

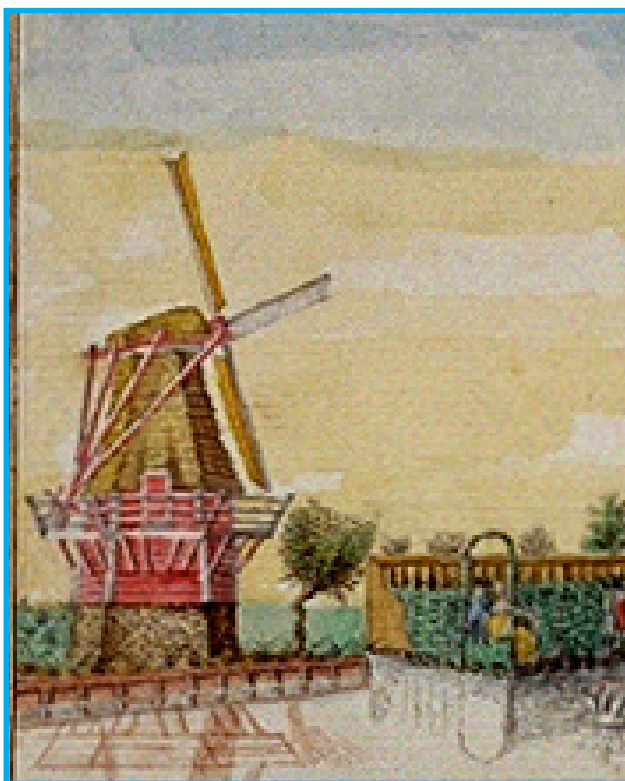
't Moet zijn begonnen in een hagelhuisje tussen de korenmolen en het verlaat. Een paar vonkjes uit de schoorsteen waren neergedaald op een turfschuur, deze vatte vlam en door de hevige wind ook alle omringende schuren en huizen. De toenmalige dominee J. Bondt, die de ramp met eigen ogen moet hebben gezien, schreef erover: '... en zoo geweldig voortjoeg dat alle huizen en turfschuuren tot aan de scheepmakerij van Jan Hollander in de assche gelegd wierden en daeronder de koornmolen en een fraai buytenplaetsje, genaemt Rigaerust; ja het geweld der vlamme bepaelde zich niet alleen aan deeze zijde van de Rotte, maar sloeg ook over de Rotte ...' In zijn dramatische verslag verhaalt de dominee hoe het vuur ook nog timmerman Batenburg dakloos maakte en zelfs de boerderij van weduwe Van Koot in de as legde. De rol van Bergschenhoek in dit alles? We volgen de geschiedenis en stuiten dan vanzelf op de vermeende aanleiding tot het conflict. Daags na de ramp werden er collectebussen neergezet en bekendgemaakt dat er 35 gezinnen dakloos waren geworden. De totale schade bedroeg 72.260 gulden. En toen gebeurde het. Overal werd geld ingezameld om Terbregge uit de nood te helpen. Een collecte in het ambacht zelf leverde f 3.033,18 op en in Rotterdam f 1.552,12. De kerkeraad van Hillegersberg diepte uit de kas van de diaconie 1.600 gulden te voorschijn, terwijl de classes van Delft en Schieland

f 333,10 op tafel brachten. Kralingen kwam met 100 gulden over de brug. En Bergschenhoek?

Men keek meewarig hoofdschuddend naar de puinhopen en deed . . NIETS. Geen cent uit Bergschenhoek zat er bij, toen uiteindelijk onder de slachtoffers een bedrag van f 2.906 ,90 werd verdeeld. Dat hebben ze in Terbregge nooit begrepen. Zelfs het archief van de Hillegersbergse Kerkeraad haalde ongemeen fel uit en beschuldigde Bergschenhoek: ' ... zich door een heymelijke haat of partijschap op schandelijke en met laage voorwendtsels aan zijn plicht te hebben onttrokken'.

't Zal intussen wel weer zijn bijgelegd. red.

Tot zover uit de archieven, de boeken en de kranten.

Afbeelding van de in 1776 afgebrande korenmolen in Terbregge van Jacob Kortebant uit 1755

De huidige woning, een bungalow gebouwd in 1956

Collectie Historische Commissie Terbregge

Jan Verheul Dzn. en zijn inzet voor het behoud van monumenten

In het magazine van de historische vereniging Capelle aan den IJssel, de HVC-Nieuwsbrief nr. 4 winter 2023 troffen we een artikel aan van J.W. Stolk over J. Verheul Dzn. dat we hierbij graag overnemen (met toestemming van de HVC).

Oud Capelle door de ogen van een estheticus

Je had hem aan het begin van de vorige eeuw in Capelle kunnen zien zitten: Jan Verheul Dzn., schetsend en tekenend aan bijvoorbeeld de 's Gravenweg, samen met zijn assistent L.M. Molendijk. Hij vervaardigde aquarellen van voornamelijk oude boerderijen, om deze, vaak door sloop bedreigde gebouwen, nog te kunnen vastleggen voor het nageslacht.

Er zijn weinig mensen geweest die zo'n oog hadden voor het oude cultuurlandschap en de bouwkundige elementen daarin als deze Rotterdamse architect (1860-1940). Hij heeft ook door Capelle gedwaald, het geobserveerd en getekend. Naast de prachtige aquarellen van boerderijen en hofsteden heeft hij op een zeer fijnzinnige manier zijn observaties verwoord in enkele boekjes.

Johannes Verheul Dirkszoon was een Rotterdammer en zoon van de architect/timmerman Dirk Verheul (1828-1902). Zijn opleiding was kunsthistorisch en technisch van aard. Zelf heeft hij als architect veel gebouwen voor de gemeente Rotterdam ontworpen, aanvankelijk in een stijl die veel invloeden had van de neorenaissance. Later kreeg zijn werk meer eigentijdse karakteristieken. Hij was geen Dudok of een Berlage, maar ontegenzeggelijk wel een groot talent, die ver boven de middelmaat uitstak. Reeds op jonge leeftijd kwam hij tot een van zijn hoogtepunten, namelijk het ontwerp van de nieuwe Groote Schouwburg aan de Aert van Nesstraat in Rotterdam. Daarna heeft Verheul nog vele kerken, sociëteitsgebouwen, concertgebouwen, kantoorgebouwen en villa's ontworpen. Veel van zijn oeuvre is sindsdien gesloopt of door oorlogshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest.

Sinds 1903 was hij gemeenteraadslid in Rotterdam en maakte zich sterk voor het behoud van de oude, veelal 18e eeuwse koopmanshuizen en andere bouwkundige elementen in de Maasstad. De laatste jaren van zijn leven, vanaf 1935 - hij was toen al dik in de zeventig -, gaf hij zich geheel aan zijn passie en roeping, namelijk om door middel van aquarellen, oude karakteristieke gebouwen in en buiten de stad vast te leggen. Daarnaast publiceerde hij een flink aantal boeken.

Verheul was wars van de moderniteit en de daarvan afgeleide sloopwoede van het bestaande. Hij realiseerde zich wel dat steden zouden en moesten uitbreiden, maar hij waarschuwde er voor dat het proces van urbanisatie en industrialisatie te snel kan gaan. Een en ander moest met grote voorzichtigheid gebeuren.

Schoonheid verzamelen

Tijdens het werkzame leven van Verheul kende het Zuid-Hollandse platteland nog vele karakteristieke boerderijen. Verheul wilde ze vastleggen voordat ze verloren zouden gaan. Samen met zijn assistent Leen Molendijk verzamelde hij 'schoonheid' in en om Rotterdam, voordat het te laat zou zijn. Hij tekende en schetste ter plaatse en werkte de schetsen thuis uit tot aquarellen. Vrijwel al dit werk is nu in handen van het Stadsarchief Rotterdam.

Was dit het werk van een romanticus? Misschien was hij toch meer een estheticus, met een fijnzinnig oog voor zijn omgeving, gezegend met een grote werkkracht. Bovendien een vrolijke stevige figuur, die iedereen in Rotterdam kende, zoals in zijn In Memoriam werd geschetst. Ondanks zijn ogenschijnlijke hang naar nostalgie, was hij zijn tijd ver vooruit als het om waardering van het historisch erfgoed gaat. Pas aan het eind van de vorige eeuw is er op brede schaal wezenlijk aandacht gekomen voor het behoud van historisch erfgoed. In zijn tijd was Verheul daar dus al een warm pleitbezorger voor, ook in de Rotterdamse gemeenteraad. Wat had Capelle allemaal niet kunnen behouden aan karakteristieke bebouwing in plaats van de kaalslag die op zo veel plaatsen is gepleegd.

Verheul heeft ook over Terbregge geschreven in zijn boek "De Rotte met de Bleiswijkschemeren en de omliggende gemeenten Hillegersberg, Bergschenhoek, Bleiswijk, Moercapele en Zevenhuizen" uit 1936. Ook hier zorgde Leen Molendijk voor de tekeningen.

Behoud van molens

Als raadslid heeft Verheul ook geijverd voor het behoud van molens als beeldbepalende elementen in onze stad. Doordat fabrieken het werk van de molens overnamen - deze konden veel vaker malen en dus regelmatig leveren - werden veel molens gesloten en dreigden ten prooi te vallen aan de slopershamer. De raad stemde in met het voorstel van Verheul en zo heeft de Gemeente Rotterdam veel molens overgenomen, waaronder de Vier Winden. Andere molens in Rotterdam zijn nu in bezit van stichtingen. De Vier Winden is nog steeds eigendom van de gemeente en deze kwijt zich goed van haar beheertaak: enkele jaren geleden is de gehele fundering vervangen en afgelopen jaar is de molen grotendeels gerestaureerd en in de oorspronkelijke kleuren teruggebracht. Ook is de kap van vers riet voorzien. Hij ziet er weer schitterend uit, zoals uit bijgaande foto blijkt gemaakt door Ryan Derks.

De volgende klus is de vervanging van de omloop (balie) van de molen.

Het huis en zijn bewoners

Het 'huis van Klumpes' uit 1932, gesplitst in twee woningen in 1927

Anneke van Beek uit Papendrecht sprak over het stokoude huis. Dirk v.d. Valk uit Noordeloos vond het een lugubere huis, toen hij als jochie vanuit zijn huis aan de Lijsterlaan naar de Christelijke school aan de Rechter Rottekade liep. Beiden hebben ze het over de woning die in 1955 is gesloopt en dat tegenover de molen stond, op de plaats waar nu een langwerpige bungalow staat. Het huis staat ook wel bekend als het huis van Klumpes.

Dirk v.d. Valk is de kleinzoon van het voormalige hoofd van de Christelijke Lagere School, Nico J. van der Valk. Anneke Verhagen (geboren in 1930) heeft jaren in Terbregge gewoond. Na haar huwelijk met Thomas van Beek is ze in Papendrecht gaan wonen. Ze weet veel over Terbregge en in de regelmatige contacten die ik met haar heb, krijg ik ook steeds meer te horen en ook te zien. Foto's bij dit artikel komen uit een album van haar en zijn gedateerd in 1932 toen zij als peuter in dat huis woonde met haar ouders en broer Hendrik (later Hans genoemd).

Jan Verheul Dzn. noemde het huis ook in zijn boek "De Rotte met de Bleischwijkse meren en de omliggende gemeenten Hillegersberg, Bergschenhoek, Bleiswijk, Moercapele en Zevenhuizen" uit september 1936. Hij schreef daarover: *Het buitenhuis is in zijn ouden toestand het laatst bewoond geweest door den J.A. (Johannes Adrianus) Klumpes, den tegenwoordigen eigenaar, die het acht jaar geleden heeft laten verbouwen tot een dubbel huis en er een achtergedeelte aan toevoegde, waardoor het er niet fraaier op werd. Het geheel, dat door een mooi aangelegden voortuin van de Rottekade wordt*

gescheiden, ligt op den hoek van de Molenlaan. Leen Molendijk ging vaak met hem mee op de wandelingen en zorgde voor de illustraties, zo ook van dit huis (nog voor de splitsing).

Zo tekende Molendijk het huis in 1936, nog voor de splitsing in 1927.

Ook Robert Ligthelm besteedde enkele pagina's aan dit huis in zijn boek "Buitenplaatsen bij de Rotte, een verloren Arcadië". Hij betwist het bouwjaar van het huis.

In 1776 liet Arie Klumpes, na de grote brand in Terbregge korenmolens "De Vier Winden" bouwen. Op de vele percelen die de familie Klumpes in die tijd in Terbregge in bezit had, werd ook dit herenhuis gebouwd, maar of dat al in 1776 gebeurde, is dus maar de vraag.

Wij zijn er in ons onderzoek ook niet achter gekomen. Wel duidelijk is het jaar van de sloop, in 1955. De mensen die

De Vier Winden vanuit het huis gezien.

ik heb gesproken, betreuren het dat dit huis ten prooi is gevallen aan de slopershamer. Het heeft weinig zin daar nu nog een mening over te geven. Het huis is verdwenen, nu hebben we alleen de foto's nog en de verhalen.

We zijn op zoek gegaan naar de bewoners van dit huis in de 20e eeuw en hebben dankbaar gebruik gemaakt van de woningkaarten die we bij het Stadsarchief hebben opgevraagd. Daarop staan vermeld de mensen die daar hebben gewoond van de jaren twintig tot en met het jaar van de sloop in 1955. We hebben getracht deze bewoners

te traceren en iets meer over hen te weten te komen. Dat lukte bij het ene gezin makkelijker dan bij het andere. Onze zoektocht leverde naast verrassende resultaten ook een triest verhaal op.

Bergsche Rechter Rottekade 163

Voor de annexatie van Hillegersberg door Rotterdam in 1941 bestond er een Rechter Rottekade, zowel in Rotterdam als Hillegersberg. Na de annexatie werd het voorheen Hillegersbergs gedeelte de Bergse Rechter Rottekade genoemd en hield het Rotterdamse gedeelte de naam Rechter Rottekade.

Omdat er verwarring ontstond over de locatie van het Terbregse gedeelte t.o.v. het gedeelte van de Bergse Rechter Rottekade achter de remise bij de Kootsekade, werd het gedeelte in Terbregge voortaan hernoemd tot Terbregse Rechter Rottekade. Dat gebeurde in de jaren zestig. Wij zochten dus informatie over het gesloopte huis aan de Bergse Rechter Rottekade. Op ons verzoek kregen we in eerste instantie de woningkaart van de Bergse Rechter Rottekade bij de Straatweg. Toen wij daarop reageerden, kregen wij al snel de juiste woningkaart gemaild.

De tuin voor het huis

bron: archief Historische Commissie Terbregge

164. molen, 165. rucwe, 166. brandspuitkade

Nummer: *163. schud* Straat: *Bergsche Rechte Kollckade.* Wijk: *2*

NAAM EN VOORNAMEN VAN HET GEZINSHOOFD.	Sterkte van het gezin.		Waar beschreven.	Verwantschap.	OPMERKINGEN. (Verhuisd den naar)
	M.	V.			
<i>Molen (schuur)</i>					
<i>Messing, Joseph</i>	4	2			<i>9/30 n: Hoofdweg 57</i>
<i>Schwartz</i>	1	1			<i>4 nov 37 L. Rottek. 360</i>
21.10.1933 <i>Speel, Hendrik Jacobus</i>	1	1			<i>4 nov 37 L. Rottek. 360</i>
28Feb38 <i>Bessem, Goswijn W.</i>	1	3			<i>1 Apr 40 Schiebroek Adriaanlaan³⁴⁷</i>
22Apr40 <i>de Vos, Willem</i>	1	2			<i>21 Jun 40 17b Herlaarstr. 27⁶</i>
10Aug40 <i>Ossendrijver, Elias</i>	1	1			<i>30 Sep 40 Goe, Jan v. Riebeeckstr. 35.</i>
26Aug 40 <i>Cohen, David</i>	2	2			<i>10-10-42 Duitsland</i>
18 Jan 43 <i>van Helden, Willem</i>	2	3			<i>11.11.55 Troelstrastraat 16^a</i>

27.3.56 gesloopt

Inkwartiering
off. mansch.

Bestelnr 3006

ARCHIEF HILLEGESBERG
SCHIEBROEK

De voorzijde van de woningkaart (bron: Stadsarchief Rotterdam)

Op de kaart lezen we de volgende gegevens:

Ingekomen	naam hoofdbewoner	datum vertrek	verhuisd naar
08.07.1925	Aart Zwijnenburg	september 1930	Hoofdweg 57 >> 326
26.04.1930	Joseph Messing	11 oktober 1930	Hoofdweg 57 >> 326
30.12.1926	Hendrik Verhagen	2 februari 1933	Hoeksekade 49 >> 23 Bh
27.10.1926	Johannes Coenraad Schwartz	4 november 1937	Linker Rottekade 360
21.10.1933	Hendrik Jacobus Spoel	4 november 1937	Linker Rottekade 360
28.02.1938	Goswijn W. Bessem	1 april 1940	Adriaanlaan 347 Sch.
22.04.1940	Willem de Vos	21 juni 1940	Herlaarstraat 27b Rt
10.08.1940	Elias Ossendrijver	30 september 1940	Jan van Riebeeckstr. 35 Goes
26.08.1940	David Cohen	10 oktober 1942	Duitsland
07.03.1941	Abraham Cohen	14 juli 1941	Klein Coolstr. 41c Rt
18.01.1943	Willem van Helden	11 november 1955	Troelstrastraat 16a

Arie Zwijnenburg en Joseph Messing

We hebben hier niet veel informatie van kunnen achterhalen. Beiden waren werkzaam in het boerenbedrijf. Arie (1872 Nieuwerkerk aan den IJssel - 1936) was getrouwd met Wouterina de Ruijter (1870 Giessendam - 1952). Uit dit huwelijk zijn zeven kinderen geboren. Arie is enkele malen naar Duitsland gegaan om daar te gaan werken en geld te verdienen op het boerenbedrijf. W.s. is hij daar Joseph Messing tegengekomen, geboren in Schöpping, Duitsland op 28 oktober 1909. Ook hij was tuinder. Joseph verhuisde mee met het gezin van Arie naar de Hoofdweg 48, later 57 en 326. Het gezin van Arie is in maart 1932 naar Capelle aan den IJssel verhuisd en gaan wonen aan de Capelseweg 211. Niet duidelijk is of Joseph Messing deze verhuizing heeft mee gemaakt of al eerder teruggegaan is naar Duitsland.

Hendrik Verhagen

Hendrik komt niet voor op de woningkaart. Dat klopt ook wel, want de woningkaarten zijn pas later in de jaren dertig van de vorige eeuw ingevoerd. Hendrik was met zijn gezin toen al weer verhuisd. We weten van zijn dochter, Anneke van Beek-Verhagen, dat Hendrik Verhagen er heeft gewoond. Zij was toen nog maar twee jaar oud. Van haar zijn ook de foto's van het oude huis en de tuin er om heen. Gemaakt door haar vader, verwoed amateurfotograaf. Hendrik is geboren op 30 december 1895 in Rotterdam. Hij was getrouwd met Geertrui van Driel, geboren op 8 december 1895 in de Haarlemmermeer. Hij was vertegenwoordiger van een gereedschaphandel. Hendrik is in Rotterdam overleden op 12 maart 1957. Het echtpaar had twee kinderen: Hans, geboren in 1927, gedoopt als Hendrik en Anneke, geboren in 1930. Hans is geëmigreerd naar Nieuw-Zeeland en daar in 2023 overleden. Anneke was getrouwd met Thomas van Beek (overleden). Anneke woont in Papendrecht. Zij heeft vele jaren in Terbregge gewoond en is nog steeds geïnteresseerd in alles wat met Terbregge te maken heeft en weet daar ook veel over te vertellen.

Johannes Coenraad Schwartz en Hendrik Jacobus Spoel

Zij waren familie van elkaar: Hendrik (1907 - 1941, Hilversum) is getrouwd met Geertje Schwartz (1907 - 1998), de dochter van Johannes (1882 - 1945). Het pas getrouwde stel ging wonen op de bovenverdieping van het huis. (Schoon)ouders woonden beneden. Toen er kinderen kwamen in het jonge gezin werd een woning betrokken aan de Bergse Linker Rottekade 360. Geertje liet zich later Truus noemen. Ze kregen één dochter, Jenny (Adriana Margaretha 1937), Hendrik overleed op jonge leeftijd, 46 jaar, aan tuberculose.

In 1947 hertrouwde Truus met Dirk Spoel (1904 - 1994), een broer van Hendrik. Zij kregen twee kinderen: Marjan (1953) en Vera (1954). Ook Dirk overleed aan tuberculose. De vader van Hendrik en Dirk, ook Hendrik geheten (1875 - 1945), die regelmatig dronken was en daarom bij zijn kinderen niet erg geliefd, is overleden aan een leververgiftiging.

We hebben informatie kunnen halen uit het boek dat Jacqueline Herreman-Kooman, kleindochter van Jenny Spoel heeft geschreven over de families Schwartz en Spoel: *Een vlucht door een gesloten boek*, uitgegeven bij uitgeverij AquaZZ in 2011.

Goswijn Willem Bessem

Goswijn Willem Bessem (1908 Tiel - overleden in Rotterdam op 9 mei 1964 in Rotterdam en begraven in Leiden) was de zoon van Herman Bessem en Alegonda Elonia Lingbeek. Hij is op 14 augustus 1935 getrouwd met Margaretha Carolina Steensma (1911 Franeker). Uit het huwelijk zijn vier kinderen geboren. Op de gezinskaart, ca. 1940, staan vermeld Mathilde Marion (1937 Voorburg) en Alegonda Judith (1939 Hillegersberg). Goswijn was van beroep kantoorbediende. Hij heeft zich aardig opgewerkt, want bij zijn overlijden was hij Adjunct-directeur van de NV Maatschappij van Assurantie, Discontering en Beleening der Stad Rotterdam, Anno 1720. Na zijn vertrek van de Bergsche Rechter Rottekade op 1 april 1940 is hij gaan wonen in Schiebroek aan de Adrianalaan 347. Tot zijn overlijden heeft hij daar gewoond.

Willem de Vos

Van hem hebben we geen gegevens kunnen achterhalen.

Elias Ossendrijver

Hij was de schoonvader van David Cohen. Hij is geboren op 4 februari 1880 in Rotterdam en op 7 augustus 1901 getrouwd met Jetje Koppens. Uit het huwelijk zijn 5 kinderen geboren, onder anderen Estella Ossendrijver op 8 oktober 1909. Zij is getrouwd met David Cohen. Elias was handelsreiziger (in rookartikelen) van beroep. Hij stierf in Auschwitz op 30 september 1942 op 62-jarige leeftijd.

David Cohen

David Cohen is geboren op 27 januari 1910 als zoon van Abraham Cohen en Saartje Schuitenvoerder. Op 12 oktober 1932 trouwde hij met Estella Ossendrijver, geboren in Rotterdam op 8 oktober 1909. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren: Bob op 27 augustus 1933 en Hetty op 23 mei 1936. David was koopman/winkelchef.

Het gehele gezin is weggevoerd naar Duitsland in 1942. Allen stierven ze in de gaskamers van Oswiecim (Auschwitz) in Polen. Hetty en moeder Estella op 5 augustus, Bob en zijn vader op 30 september, eveneens in Auschwitz.

Terbregge's Belang heeft bij Stichting Loods 24 in Rotterdam een verzoek ingediend voor het plaatsen van struikelstenen (Stolpersteine) in het trottoir tegenover de molen, op de plek waar het huis van Klumpes heeft gestaan, het huis waarvandaan de familie Cohen in de oorlog is afgevoerd. De bewoonster van het huidige pand gaat akkoord met de plaatsing van deze stenen. Het verzoek is gehonoreerd, maar gelet op de grote aanvraag kan het wel geruime tijd duren voordat de stenen ook daadwerkelijk worden geplaatst.

Stolpersteine

Stolpersteine, ook bekend als struikelstenen, is een project van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig. Het is een over geheel Europa verspreid monument voor de slachtoffers van het nationaalsocialisme. In Friesland worden de gedenktekens stroffelstiennen ("struikelstenen") genoemd, in Vlaanderen ook wel gedenkkasseien. Demnig brengt deze gedenktekens aan in het trottoir voor de vroegere woonhuizen van mensen die door de nazi's verdreven, gedeporteerd, vermoord of tot zelfmoord gedreven zijn. Deze Stolpersteine herinneren aan Joden,

Sinti en Roma, politieke gevangenen, homoseksuelen, Jehova's getuigen en slachtoffers van gedwongen euthanasie.

Hoe Demnig aan de naam Stolpersteine is gekomen weet hij zelf niet meer, maar hij citeert met instemming een scholier "Man fällt nicht über die Stolpersteine, du stolperst mit dem Kopf und dem Herzen" (men valt niet over de Stolpersteine, je struikelt met je hoofd en je hart). De stenen zijn van beton. Op de kop van 10 x 10 cm zit een messing plaatje, waarin met slagletters de naam, geboortedatum, deportatiedatum, plaats en datum van het overlijden van de herdachte persoon zijn aangebracht.

Abraham Cohen

Abraham Cohen is geboren in Utrecht op 17 augustus 1883. Hij trouwde op 20 september 1905 met de op 10 november 1882 in Gorinchem geboren Saartje Schuitemvoerder. Er zijn drie kinderen geboren: Hartog Joseph op 10 mei 1906, David op 27 januari 1910 en Salomon op 18 februari 1919, allen in Rotterdam. Abraham was koopman in manufacturen, later in elektrische artikelen. Abraham overleed in Auschwitz op 28 januari 1944.

De overlijdens van alle uit Rotterdam afkomstige joden die in de gaskamers zijn vermoord, staat geregistreerd in de overlijdensregisters van Rotterdam uit 1950 en 1951.

Volg. nummer	GESLACHTSNAAM	VOORNAMEN	Geslacht	Verwantschap	Geboortetijd	Geboorteplaats	Burgerlijke staat	Ned. Ned. Ond. Vreemd	AANMERKINGEN
1	Cohen	David	m.	hfd.	27/1-1910	Rotterdam	g. 12/10		N.D. Nij. G.M. Rotterdam 27/1-1910
2	Isendrup-vor	Estella	v.	br.	10/10/1909	"	g. 16/1932		
3	Cohen	Bob	m.	zn.	27/1-1933	"			
4	"	Hetty	v.	do.	23/5-1936	"			
5									
6									
7									
8									
9									
10	VOOR No.	1 Mm Y							P.K. AANGELEGD Contr.
11									
12									
13									
14									
15									
16									
17									
18									

Gezinskaart van David Cohen, bron Stadsarchief Rotterdam

Willem van Helden

Het begin van de zoektocht naar Willem van Helden begon iets anders dan bij de andere bewoners. Omstreeks 1940 is de Burgerlijke Stand overgestapt van gezinskaarten (registratie van een gezin; op het moment dat iemand op zichzelf ging wonen, ging trouwen werd voor hem een nieuwe gezinskaart aangemaakt. De jongeman die kreeg zijn eigen gezinskaart, de jongedame werd bijgeschreven op de gezinskaart van haar man) naar persoonskaarten (registratie van een persoon). Hoewel Willem in 1932 is getrouwd, hebben we van hem geen gezinskaart kunnen vinden. De persoonskaarten zijn opgeslagen in het Nationaal Register van Overledenen (NRO) en zijn digitaal niet zomaar beschikbaar. Pas als betrokkene is overleden kan bij het Centraal Bureau voor Genealogie een uittreksel daarvan worden aangevraagd.

Tijdens een bijeenkomst van onze historische commissie werd de vraag gesteld of iemand meer wist van Willem van Helden. Direct kwam de reactie dat hij politieagent was geweest. Na enig gegoogel vonden we Willem van Helden, politieagent in Rotterdam en schrijver van de in de jaren zestig bekende Kluitman-jeugdboekenreeks: Commissaris Achterberg. We wilden natuurlijk wel de zekerheid dat deze schrijver/politieman de bewoner was van het huis van Klumpes. Een commissielid stelde de vraag aan een kennis die bij Bossché had gewerkt. Deze vertelde dat hij op de Jacob Marisschool in de klas had gezeten bij de zoon van Van Helden. Een berichtje op facebook leverde ook direct een reactie op: Peter Rijdsdijk had bij dochter Lucy in de klas gezeten van de Christelijke Lagere School aan de Bergsche Rechter Rottekade. Het verhaal was nu sluitend. In een interview met Van Helden van 25 mei 1956 in het Rotterdamsch Parool noemde hij zijn twee kinderen: Wim en Lucy, toen respectievelijk 13 en 11 jaar oud. Wat ons betreft, is zo bevestigd dat Wim van Helden die tot 1955 in het huis van Klumpes heeft gewoond, agent van politie was en schrijver van de boeken over Inspecteur Arglistig.

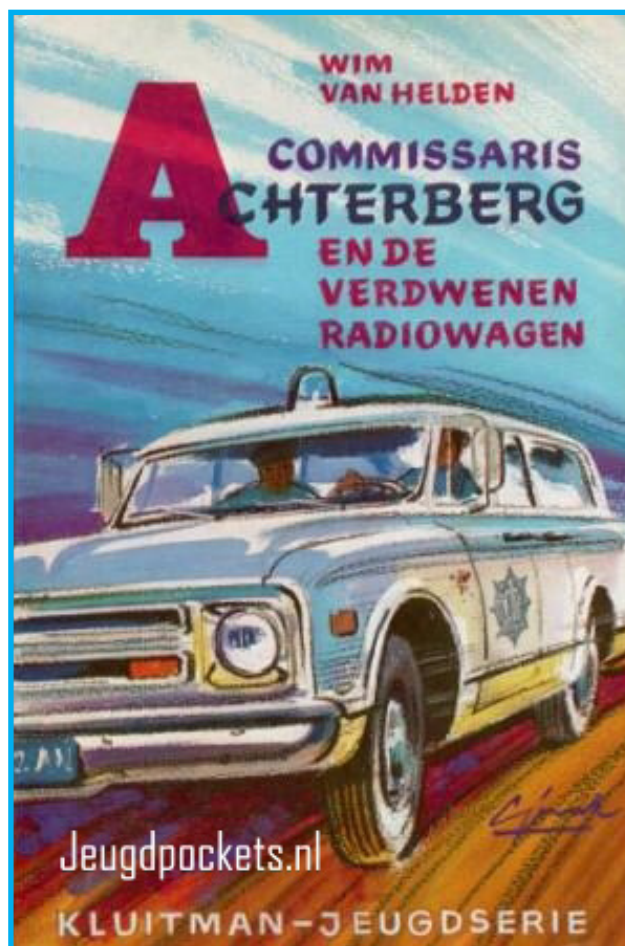
Personalía

Willem van Helden is geboren op 19 januari 1906 in een huis aan de Honingerdijk 47 als zoon van Willem van Helden, kruidenier en Maria Catharina van Ipenburg. Hij trouwde op 12 oktober 1932 met Jeannette Sibella Maria Snel, geboren op 26 maart 1906 in Rotterdam. Zij overleed op 8 maart 1990, Willem op 5 augustus 1997. Ze kregen twee kinderen: Wim en Lucy. In de crisisjaren had Willem verschillende baantjes, van colportagewerk voor stofzuigers, advertenties werven, schepen lossen, kapper, nachtwaker tot vertegenwoordiger in snoepgoed. Hij raakte zijn laatste baan, als kantoorbediende kwijt en solliciteerde vervolgens bij de politie: „Ik dacht, dat is beter dan niks,” vertelt de oud-adjutant, „ik ben er gebleven en ik heb er nooit spijt van gehad.” Als kantoorbediende verdiende hij 80 gulden per maand en bij de politie begon hij met f 33,85 per week.

Doe jij het dan beter

Op aandringen van zijn zus Rie (Elizabeth Diederika, 19 oktober 1904) is hij jeugdboeken gaan schrijven.

In het Algemeen Dagblad van 17 mei 1982 lezen we: In de boeken die zijn kinderen lezen, vond Wim van Helden vroeger veel onzin staan over de politie, en hij placht dat voortdurend op te merken. Dat bleef niet zonder gevolgen: "Ze zeiden op een gegeven moment - doe jij het dan beter". "Pa ging op een ouwe schrijfmachine zitten harken en daarna had ik het geluk dat m'n eerste manuscript meteen door uitgeverij Kluitman werd geaccepteerd".

Zó werd hij de geestelijke vader van types als commissaris Achterberg én inspecteur Arglistig. Bij wijze van tussendoortje vervaardigde hij het zojuist verschenen werkje "Politie 1930-1940, zo ging dat toen". De stoot daartoe gaven zijn drie kleinkinderen: "Die vroeger steeds - opa vertel nog eens van de politie. Dat vonden ze machtig en daardoor kwam ik op het idee om er maar eens een boekje van te maken. Al schrijvend werd het géén jongensboek, maar ja...".

Van zijn hand verschenen 25 boeken voor de jeugd, waarvan er zo'n twee miljoen exemplaren werden verkocht. Rijk is hij er niet van geworden: Wanneer je boeken uitkomen als pockets in een jeugdserie en in de winkel twee gulden en een kwartje kosten, dan is dat voor een auteur nooit een werkelijke vetpot. „Je hoort mij niet klagen”, zegt Wim van Helden. „Ik heb een pensioen en die boeken, dat is leuk. Maar wanneer iemand denkt, dat je van een miljoen boeken rijk kunt worden, nou, dan vergist hij zich.” ●

De verdwenen molens aan de Bergse Linker Rottekade

De Bosmolen of Bosmoletje of Bospoldermolen

In de annalen van Het Hoogheemraadschap Schieland wordt in de 16e eeuw al een wipmolen in de Bospolder vermeld. In 1633 werd er een nieuwe molen gebouwd door aannemer Dirck Jansz (w.s. familie van Ijsbrant Jansz die toen molenaar was) voor 2.200 gulden. De molen werd wegens bouwvalligheid in 1815 verkocht voor 561 gulden en gesloopt. De bemaling werd overgenomen door de molens van de Ommoordse polder: de Ommoordse Achtkant en de Ommoordse Wip.

Molenaars op deze molen waren volgens de Molendatabase:

1573/74 - 1574/75 Cornelis Cornelisz
 1575/76 - Jongeneel Vos
 1576/77 - Claes Cornelisz
 1577/78 - 1580/81 Jan Pietersz
 1581/82 - 1588/89 Jan Cornelisz Duijn
 1589/90 - Cornelis Cornelisz
 1590/91 - 1596/97 Jan Cornelisz Duijn
 1597/98 - Dirck Thijsz
 1598/99 - Jan Pietersz
 1599/00 - 1606/07 Jan Cornelisz Duijn
 1607/08 - 1609/10 Dirck Mathijsz

1610/11 - 1612/13
 1613/14 - 1615/16
 1616/17 - 1617/18
 1618/19 -
 1619/20 - 1621/22
 1622/23 -
 1623/24 -
 1624/25 -
 1625/26 - 1626/27
 1627/28 -
 1628/29 - 1629/30
 1630/31 -

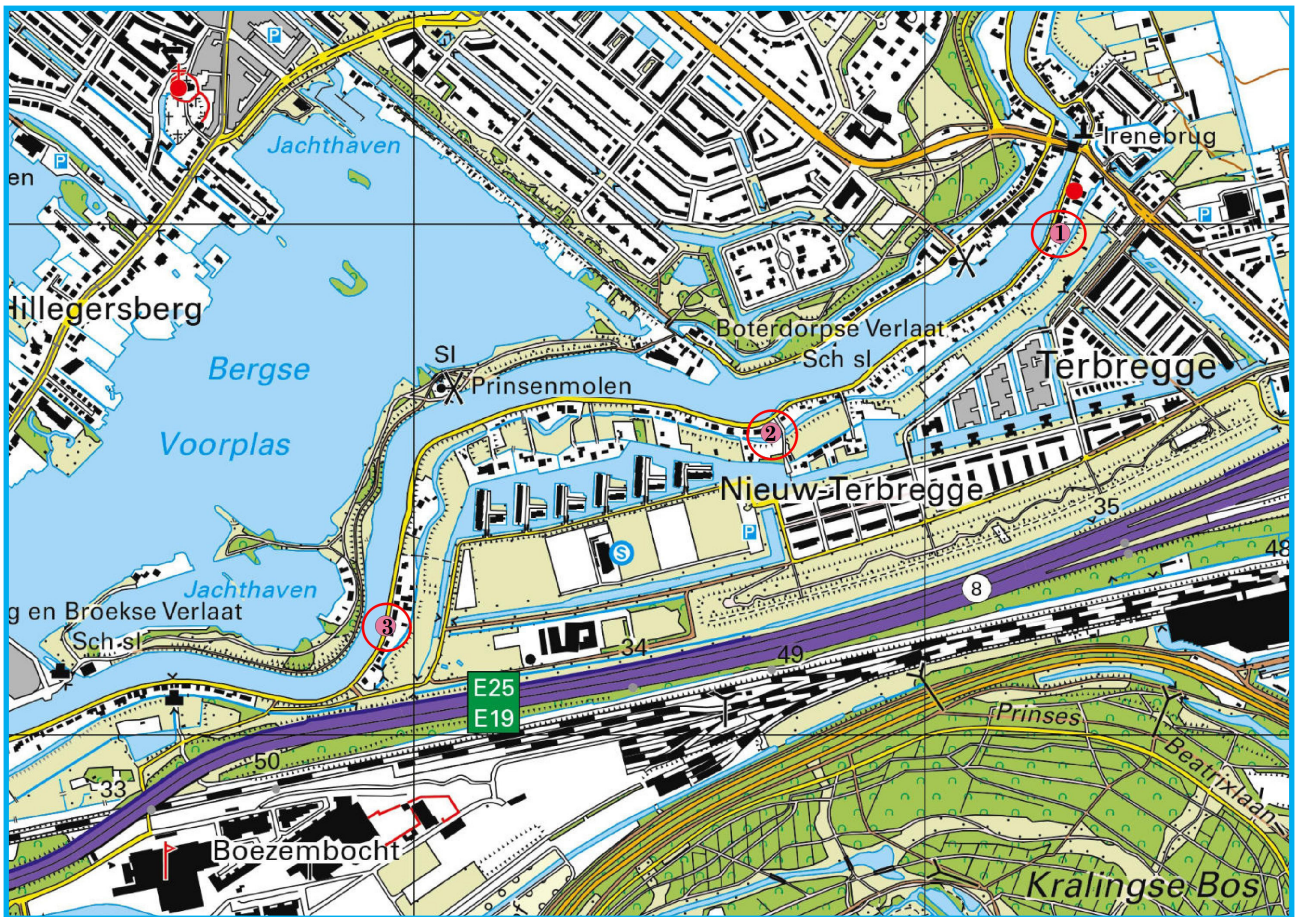
1631/32 - 1635/36
 1636/37 - 1639/40
 1640/41 - 1644/45
 1645/46 - 1647/48
 1648/49 - 1673/74
 1674/75 - 1705/06
 1606/07 - 1711/12

1712/13 - 1741/42
 1742/43 - 1752/53
 1753/54 - 1754/58
 1758/59 - 1806/07

Claes Jansz de Hoogen
 Ijsbrant Geerlofsz
 Claes Jansz de Hoogen
 Adriaen Maetsz Boom
 Lenert Claesz
 Adriaen Adriaensz Boom
 Adriaen Maetsz Boom
 Adriaen Boom de Jonghe
 Adriaen Adriaensz Boom
 Cornelis Pietersz
 Adriaen Adriaensz Boom
 Adriaen Adriaensz Boom de Jonghe
 Ijsbrant Jansz
 Cornelis Cornelisz Buijzman
 Jan Adriaensz
 Cornelis Adriaensz Goetkint
 Cornelis Cornelisz
 Philip Gerritsz Leeftangh
 Philip Gerritsz/Maerten
 Koomen
 Arij Janse de Bruijn
 Jan de Bruijn
 Jan Dirckse Keuijer
 Pieter Romeijn

*Uitsnede van een kaart van het Hoogheemraadschap Schieland uit 1770, getekend door Dirk Smits, schaal 1 : 600 roeden
 Bron: Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard*

Kaart uit 2020 met daarop ingetekend de locaties van de verdwenen molens: 1. Molen van Luyt; 2. Bospoldermolens; 3. de molen van Heus (zie artikel in ons vorige magazine). Kaartbewerking: Frits Farinaux.

De Molen van Luyt

In 1879 krijgt de Terbregse timmerman P. Luyt Pzn. vergunning tot het bouwen van een Windzaagmolentje, een smalle baliemolen bovenop het dak van zijn schuur. Hiermee kon hij hout zagen en draaien en bovendien slijpstenen en dergelijke in beweging zetten. Het moest een molen van geringe afmetingen worden die aanvankelijk werkte met een windrad in plaats van vier wieken. Dit houtzaagmolentje stond aan Bergse Linker Rottekade ter hoogte van nu nr. 279. De Alexanderkerk was toen nog niet gebouwd. De molen is gesloopt rond 1900.

Informatie uit

1. De molens van Rotterdam, in oude ansichten door J.S. Bakker, 1981
2. Groot Rotterdams Molenboek, deel 2: Noordoost, Zuid en West door Koos Rotteveel, Hans van Krimpen, Bas Koster en Arnoud Voet, 2013.
3. <https://www.molendatabase.nl/>
4. Plaatsing van de molens in deze tijd gemaakt door Frits Farinaux op basis van <https://www.allemolenskaart.nl/>. ●

Onbekende bron, omstreeks 1900

De Breggeman, deel 2

Het verhaal van de brugwachters van de brug over de Rotte in Terbregge

*Foto van de Terbregse brug uit het begin van de vorige eeuw. Links de brugwachterswoning. Deze werd jarenlang bediend door Gerrit van der Neut en Steven Koedam.
Bron: Historische Commissie Terhregge*

In het vorige nummer van Ter Brugge hebben we de brugwachters (pachters) van de Terbregse brug besproken. In deze uitgave het tweede en tevens laatste deel.

Gerrit van der Neut

De laatste pachter die genoemd werd, is Johannes Hofman uit 1832 die in dat jaar voor deze derde achtereenvolgende periode pacht voor een periode van 3 jaar. De eerstvolgende brugwachter die we tegenkomen is Gerrit van der Neut. Deze aanvaardt zijn betrekking in 1876 en heeft tot zijn overlijden op 25 mei in 1918 zijn taak vervuld. Hij blijkt dus nu in vaste dienstbetrekking te zijn bij het Hoogheemraadschap van Schieland. Gerrit is geboren in Hillegersberg op 1 november 1840 als zoon van Arie van der Neut en Hendrina Wilhelmina van der Hoeven. Hij trouwt op 3 juni 1875 in Hillegersberg met Pleuntje van 't Hof, geboren op 9 februari 1854 in Hekelingen. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren: Hendrina Wilhelmina op 7 augustus 1876 en Cornelis op 9 september 1878.

Gerrit was schipper van beroep. Het bedienen van de brug leverde hem een aardig bijverdienste op. Als hij op weg was met zijn schip, nam zijn vrouw Pleuntje het waar. Hij woonde aan de Linker Rottekade en nam na

zijn benoeming als brugwachter in 1876 zijn intrek in de brugwachterswoning naast de brug. Hij kreeg een vergoeding van f 84,00 per jaar en het genot van vrije woning. De huurwaarde bedroeg f 3,00 per week.

Na het overlijden van haar man schreef Pleuntje op 15 juli 1918 een brief aan het bestuur van het Hoogheemraadschap Schieland:

*“Weledele Heeren,
Ondergetekende, Pleuntje van 't Hof, weduwe van Gerrit van der Neut, komt met dit eerbiedig verzoek tot u als volgt: Daar het u allen wel bekend zal zijn, dat mijn man is overleden, en ik nu geheel alleen sta om de brug over de Rotte te oud-Terbregge te bedienen, met behulp dikwijls van mijn buuren, is dit met het oog op mijn leeftijd vooral des 's nachts, met slecht weer en met het oog op de a.s. winter niet verantwoordelijk.*

Redenen waarom ik tot U Edele kom met een nederig en eerbiedig verzoek mij mijn eervol ontslag te geven met een pensioentje dat ik niet geheel afhankelijk ben van anderen, daar wij toch gedurende ruim 40 jaren de brug met nauwgezette plichtsbetrachting hebben bediend, en het mij ook veel moeite heeft gekost om tot dit besluit te kunnen komen.

*Hopende dat op dit verzoek door U Edelen gunstig zal worden beschikt,
Verblijf ik Hoogachtend,
Uw Dienares."*

Vervolgens tekent zij met een kruisje. De brief zal daarom ook wel door iemand anders zijn geschreven. In een antwoord van het Hoogheemraadschap Schieland deelt de heer A. Volen, fabriek-landmeter mee, dat zij een pensioentje zal krijgen van f 60,00 per jaar, zijnde een kwart van de jaarinkomsten (salaris en vrije woning). Pleuntje overleed op 22 oktober 1936.

Steeff Koedam

Steven Koedam was de zoon van Hermanus Johannes Koedam en Johanna Engeltje Verschoor. Hermanus is geboren in 's Hertogenbosch op 14 januari 1859 en overleden op 24 november 1934 in Hillegersberg en Johanna geboren in Rotterdam op 18 april 1859 in Rotterdam en overleden op 5 april 1932 in Hillegersberg. Ze zijn getrouwd op 4 januari 1885 in het raadhuis van Hillegersberg. Ze zijn gaan wonen aan de Kerkstraat 49. Johannes was van beroep kleermaker.

In het huis aan de Kerkstraat zijn hun kinderen geboren en allen gedoopt in de Nederlands-Hervormde kerk, de Hillegondakerk:

Hulppostkantoor en later brugwachterwoning aan de Bergse Linker Rottekade. Bij de deur Steeff Koedam. Hij genoot in Terbregge een zekere bekendheid ondermeer als actief lid van de vereniging Terbregge's Belang. Rechts met het dienstriewiel aan zijn hand staat de heer M. van Wordragen, postbode in functie en uit dien hoofde gekleed in uniform, pet en bijbehorende cape. In 1921 verhuisde het hulppostkantoor naar de levensmiddelen- annex sigarenzaak van P. Muus Pzn. aan de Terbregse Rechter Rottekade. Later is dit pand verbouwd tot huis en café van Driel.

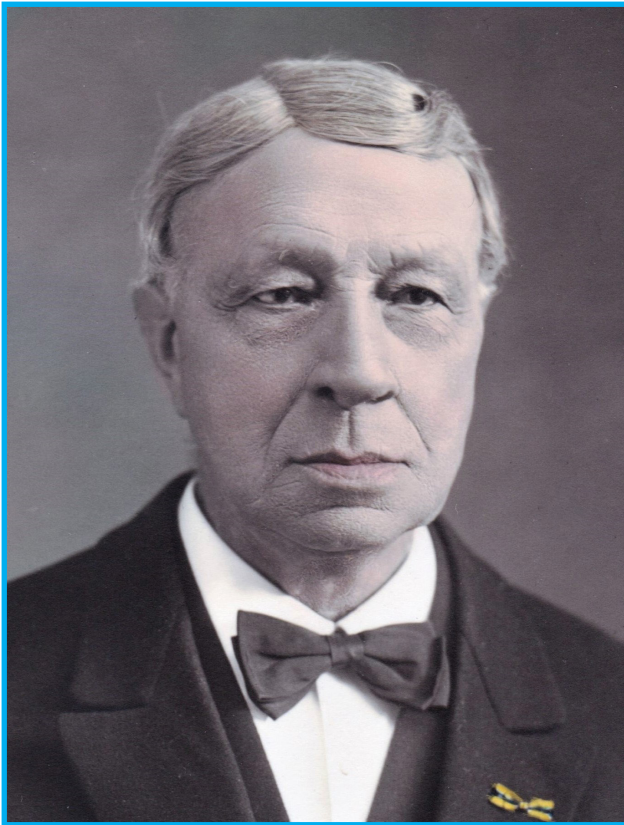
Bron: Historische Commissie Terbregge

1. Magdalena op 9 december 1885
2. Hermanus Johannes op 25 december 1886
3. Johanna Louisa op 7 april 1889
4. Steven op 27 april 1891. Hij kreeg de naam van zijn opa: Steven Verschoor.
5. Augusta Frederika op 31 januari 1891 en overleden op 11 juli 1893
6. Johanna Engeltje op 26 oktober 1895 en overleden op 24 maart 1896
7. Franciscus Ludovicus op 24 april 1898
8. Elsie op 1 april 1900

Steven trouwde op 24 december 1918 met Agatha Maria

Korendijk, geboren op 16 mei 1894 in Rotterdam. Hun huwelijk vond plaats in het raadhuis van Hillegersberg. Ze kregen één dochter: Maartje, geboren op 28 november 1919 in Hillegersberg. Het gezin was Nederlands Hervormd. Ze gingen, toen ze nog in Hillegersberg woonden naar de Hillegondakerk.

Steven groeide op in Hillegersberg, ging daar naar school en werd postbode. Hij ging ook de post bestellen in Terbregge. Toen de functie van brugwachter vrij kwam, heeft hij daarop gesolliciteerd. Maarten Dijkshoorn, gemeenteraadslid en wethouder van de gemeente Hillegersberg heeft een aanbevelingsbrief voor hem

Maarten Dijkshoorn (1848 - 1930), raadslid en wethouder van Hillegersberg van 1887-1927
Bron: Stichting Historisch Hillegersberg

geschreven naar het Hoogheemraadschap van Schieland, omdat de brug destijds nog eigendom was van het Hoogheemraadschap. Maarten was lovend over Steven. Zo schreef hij onder andere *Reeds geruime tijd werkzaam aan de posterij als besteller, betoonde hij zich steeds correct, beleefd en welwillend!*

En waar hij nu ingedeeld is, aan de posterij te Oud Terbregge, zou het hem zeker zeer te stade komen, de betrekking als brugwachter, tevens te mogen waarnemen, de wijl hij daartoe toch veel vrije tijd heeft, en overigens kan worden aangevuld door z'n wederhelft, zoo als zulks toch ook het geval was bij den vorigen titulaires!

Minder lovend was hij over Cornelis van der Neut, zoon van de overleden brugwachter Gerrit van der Neut; Cornelis had ook gesolliciteerd naar de functie. Cornelis, schipper werd ruw en onverschillig genoemd en de relatie met zijn moeder, Pleuntje van 't Hof was erg slecht. Steven wilde ook gaan trouwen, als hij in Terbregge kwam wonen, in het brugwachtershuis aan de Bergse Linker Rottekade 325 (Terbregge 74).

Steven trad in dienst op 1 december 1918 tot het moment in juni 1936 dat een pijler van de brug het begaf en de brug buiten gebruik werd gesteld. Toen de brug weer tijdelijk was gereviseerd, trad hij opnieuw in dienst en deed dat tot de openstelling van de nieuwe brug, de Prinses Irenebrug die nu aan het begin van de Terbregseweg kwam te liggen. Op 8 mei 1939 kreeg hij eervol ontslag. Zijn aanvangssalaris bedroeg f 150,00 per jaar met daarnaast het genot van vrij wonen, waarvan de waarde

overeenkomstig artikel 10 van de wet op de Personeele Belasting werd bepaald op f 175,00 en het genot van vrij licht, bepaald op f 30,00 per jaar.

Nadat het oude brugwachtershuis was afgebroken, gingen Steven, zijn vrouw Agatha en hun dochter Maartje wonen aan de Warmoeziersstraat 32.

Steven overleed op 27 december 1973, zijn vrouw Agatha op 11 januari 1969. Zij liggen begraven op de begraafplaats Hillegersberg, eveneens hun dochter Maartje.

Instructie voor de brugwachter

In 1919 verscheen onderstaande instructie voor de brugwachter van Terbregge:

Artikel 1. *De brugwachter is verplicht te wonen in het daarvoor bestemde brughuis, dit net en zindelijk te gebruiken en de glasruiten, die gebroken mochten worden, op zijne kosten te laten maken.*

Art. 2. *Hij is belast met het openen en sluiten van de brug en met het regelen van de doorvaart.*

Bij het in- en doorvaren van de brug zullen de schippers of zij die het vaartuig besturen, zich stipt naar zijne bevelen moeten gedragen.

Steef en Agatha Koedam-Korendijk met hun dochter Maartje bij hun 12½-jarig huwelijksjubileum op 24 juni 1931.

Bron: Historische Commissie Terhregge

Art. 3. *Hij zal zoowel bij dag als bij nacht de brug moeten openen, telkens wanneer dit ten behoeve van de doorvaart verlangd wordt, en daarna de brug weder behoorlijk moeten sluiten en verzekeren.*

Art. 4 *Hij zal vóór het openen van de brug, de ketting voor de opening moeten spannen en deze, zoolang de brug geopend blijft, gespannen moeten laten, terwijl hij bovendien tusschen zonsondergang en zonsopgang het geopend zijn der brug met een roodlichtende lantaarn moet kenbaar maken.*

Art. 5. *Hij is belast met het innen der vastgestelde doorvaartgelden, houdt daarvan geregeld aanteekening en draagt die maandelijks af aan den Secretaris-Rentmeester van Schieland.*

Art. 6. *Hij moet dagelijks zorg dragen voor het schoonmaken en schoonhouden van het val en de verdere deelen van de brug.*

Van de door hem waargenomen gebreken moet hij onmiddellijk aan den Fabriek-Landmeter van Schieland kennis geven.

Art. 7. *Ingeval van beschadiging der brug, zal hij tegen den dader proces-verbaal opmaken, op den eed bij de*

aanvaarding zijner bediening afgelegd, en dit stellen in handen van den Dijkgraaf van Schieland.

Art. 8. *Hij staat onder het toezicht van den Fabriek-Landmeter van Schieland en is verplicht diens bevelen stipt op te volgen.*

Art. 9. *Hij legt in handen van den Dijkgraaf van Schieland den volgenden eed of belofte af:*

„Ik zweer (beloof) dat ik mij als brugwachter getrouw en eerlijk zal gedragen, de mij opgelegde verplichtingen stipt zal nakomen en de belangen van het Hoogheemraadschap van Schieland ijverig zal behartigen". „Zoo waarlijk helpe mij God almachtig (dat belooft ik)".

Art. 10. *Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland behouden zich voor deze Instructie te wijzigen, zooals zij zullen vermeenen te behooren.*

Aldus vastgesteld door Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland den negenden December 1900 negentien.

De Dijkgraaf, (get.) J. H. van der Torren Kzn.

De Secretaris-Rentmeester, (get.) Bichon van IJsselmonde.

*Van Driel, kijkend op zijn Irenebrug
Bron: Francien de Leede- van Driel*

Hendrik van Driel

Op donderdag 11 januari 2018 heb ik (TJ) een gesprek gehad met Wies van Zweden, dochter van Hendrik van Driel. Het was een aangenaam gesprek met deze, lichamelijk broze, maar geestelijk zeer vitale dame van 96 jaar. Zij is datzelfde jaar overleden. De aanleiding voor mijn afspraak met haar was om meer te weten te komen over haar vader, Hendrik van Driel, voormalig brugwachter te Terbregge en de geschiedenis van het Jacobs hofje, een verzameling van vijf huisjes aan het begin van de Terbregseweg. Wies is daar gaan wonen na haar huwelijk met Wim van Zweden en is daarvandaan verhuisd in 1965

of daaromtrent naar de Terbregse Rechter Rottekade 298, waar zij tot haar overlijden heeft gewoond.

Hendrik van Driel, zoon van Jan Cornelis en Adriana Paul is geboren in Bleiswijk op 10 juli 1895. Hij is op 28 maart 1918 getrouwd met Adriana Petronella (Sien) Kind, dochter van Cornelis Kind en Louisa Dirkje Vogelzang, geboren in Hillegersberg op 2 maart 1896. Uit dit huwelijk zijn vijf kinderen geboren:

1. Ariana (Sjaan) op 17 september 1918
2. Louisa Francina (Wies) op 24 december 1921
3. Jan Cornelis (Jan) op 4 april 1924
4. Cornelia Adriana (Corrie) op 3 oktober 1925 en
5. Cornelis (Kees) op 8 augustus 1929.

Allen zijn geboren in Hillegersberg. Van de vijf kinderen leefde op de gespreksdatum alleen Wies nog.

Aanvankelijk woonde het echtpaar van Driel aan de Dorpsstraat 64. Later zijn ze verhuisd naar de Linker Rottekade (nu Bergse Linker Rottekade 299). Dat kan gebeurd zijn eind jaren '30, toen de Irenebrug was voltooid en Henk daar brugwachter werd.

Omdat de vader van zijn echtgenote een cafévergunning had en deze in die tijd erfelijk was, zijn zij aan de Linker Rottekade 300 een café begonnen, het bekende café Van Driel, of ook de zaal Van Driel. Hier werden regelmatig bijeenkomsten en vergaderingen gehouden, onder andere van Terbregge's Belang. De kinderen van het gezin, de meisjes moesten al vroeg helpen in de huishouding, o.a. met aardappelen schillen en de afwas.

Hendrik was volgens de gezinskaart instrumentenmaker en electriciën. Hij is verantwoordelijk geweest voor de aanleg van electra in de Hillegondakerk, de Alexanderkerk en het Raadhuis en had onder andere veel tijd besteed aan vakkundige reparaties aan de brug over de Strekvaart in Hillegersberg die de Dorpsstraat verbond met de Grindweg. Omdat hij door al dat vele werk goed stond aangeschreven, is bij de installatie van de nieuwe brug in Terbregge aan hem gevraagd of hij brugwachter van die

*De vrijwillige brandweer van Terbregge met rechts
Hendrik van Driel, bevelvoerder voor het spuithuisje
naast de molen.*

Bron: Historische Commissie Terhregge

*De brugwachterswoning/annex café van Driel. Iets verderop met de donkere gevel het winkeltje van Van Driel.
Bron: Historische Commissie Terbregge*

brug wilde worden.

Hij woonde daar immers naast. De brugwachter van de oude Terbregsebrug, Steef Koedam, woonde daarvoor in het huis naast die brug, aan de andere kant van het water. De opbrengst van bruggelden bedroeg in 1939 f 867 per jaar en er gingen toen 5725 boten onder de geopende brug door.

In het archief van de voormalige gemeente Hillegersberg vinden wij een lijvige sollicitatiebrief van Hendrik (vier velletjes folio - 21 x 33 cm., dus iets groter dan het huidige algemene formaat A4) geschreven aan het gemeentebestuur van Hillegersberg. Het was meer een uitgebreide CV waar menige sollicitant in deze tijd jaloers op zou zijn. Hij begon zijn sollicitatie met *Alvorens ik U.G.C. (Uw Geacht College) de bedoelde voorwaarden noem, acht ik het mijn plicht U.G.C. eerst eens wat meer over mijzelf te doen weten, terwijl ik U beleeft verzoek de hierna te noemen voorwaarden, evenmin als ik, vooralsnog geenszins als eischen te beschouwen, maar veel meer als enkele wensen of punten van bespreking welke een eventueel beiderzijdsche toenadering zullen kunnen bevorderen.* Hendrik was niet de enige sollicitant. In het archief vinden we de sollicitatiebrieven van nog vier andere belangstellenden voor de functie van brugwachter.

Ook aan de Rottekade zette Henk zijn werk als electriciën voort. Hij had iets verderop een klein winkeltje met daarachter zijn werkplaats.

Als de brug open ging, kostte dat de schippers 15 cent en 's avonds en in het weekend 30 cent. De brug werd voor elk schip geopend en dat leverde later (in de zestiger jaren) aardige files op de Terbregseweg op. Vaak stonden de auto's

stil tot aan de bocht van de Terbregseweg, nu de kruising met de President Rooseveltweg.

De brugwachter liet aan een touw een klompje zakken. Daar werd het benodigde geld in gedaan, een enkele keer met een footje erbij. De inkomsten werden wel gecontroleerd en dat gebeurde niet altijd openlijk. Wies vertelde dat ze gewaarschuwd werden vanuit Café de Prins dat daar een controleur het aantal boten dat langs kwam, zat te turven. Later kwam hij naar Van Driel die op grond van zijn lijst moest verantwoorden hoeveel boten er langs waren gekomen. Dat klopte niet, omdat Van Driel er extra geld had ingedaan. De controleur merkte dat op en zei dat het bedrag niet klopte, waarna deze door de mand viel en duidelijk werd dat hij stiekem had staan controleren. Van Driel's handigheid werkte in zijn voordeel bij het onderhoud van de brug. Als bevelvoerder van de vrijwillige brandweer in Terbregge kon hij dat makkelijk regelen. Hij rolde dan ook bij warm weer waterslangen uit om het brugdek te koelen, omdat bij warmte dat nu eenmaal uitzet en dus ook wel eens vast zou kunnen gaan zitten. De brug werd in die tijd ook regelmatig door Van Driel nagekeken en maandelijks gesmeerd, waardoor storingen nauwelijks tot niet voorkwamen. Later werd dat wel anders, toen het onderhoud werd verwaarloosd.

Het ouderlijk huis van Henk van Driel is verkocht aan de gemeente, zodat dat kon worden gebruikt als woning voor de nieuwe brugwachter. Het café is verbouwd tot woonhuizen. In één daarvan is zoon Jan gaan wonen. Na zijn pensionering in 1962 is Henk van Driel in Maarn gaan wonen, waar hij in 1970 is overleden.

De laatste brugwachters

Na het vertrek van Hendrik van Driel werd de brug bediend door achtereenvolgens Joost Jongen, Erik en de familie Kwint. Zij hebben ook gewoond in de brugwachterswoning, maar waren in Terbregge minder bekend. Zij aanvaardden na enige tijd een betrekking elders bij een brug of sluis in Rotterdam, o.a. bij de sluis van het Berg en Broekse Verlaat.

In de jaren negentig kwamen er brugwachters die wel in dienst van de gemeente werkten, maar niet meer in Terbregge woonden. Zij maakten gebruik van de woning (serre) als wachtruimte. In Buurkrant Terbregge van 1997 heeft een interview gestaan met Leona Suijkerbuijk, één der laatste brugwachters:

Leona Suijkerbuijk is de brugwachster die hier vier dagen in de week de Irenebrug bedient en zij was zo vriendelijk wat van haar ervaringen te vertellen. Zij doet dit werk, met wisselende diensten, al sinds 1994. En ook op andere plaatsen zoals bij 't Berg en Broekse Verlaat, Kralingse Verlaat en Bergsluis.

Omdat ze als schipperskind opgroeide, bleef alles rond het water haar trekken en ze deed een opleiding waar ze vervolgens ervaring opdeed als deksvrouw, matroos en stuurvrouw.

Eigenlijk wil ze ook haar schipperspapieren halen voor een vaste aanstelling, omdat ze nu nog werkt als uitzendkracht. Collega's hebben haar ingewerkt om de brug te bedienen en deze brug is van de bruggen die zij bedient, de meest ingewikkelde, omdat het bedieningspaneel veel knoppen bevat.

Zo'n 10 à 20 keer per dag wordt de brug geopend. De schepen, meestal pleziervaartuigen, kunnen haar oproepen als ze erdoor willen door middel van toeteren, marifoon en nu ook door middel van een autotelefoon.

Door de vreselijke drukte op de Terbregseweg ontstaan er soms situaties, waarbij zij zelfs bedreigingen meemaakt als haastige automobilisten vinden dat zij nog wel onder de slagbomen door mogen, en als dat niet lukt, hun agressie botvieren door de meest onvriendelijke opmerkingen. Een collega heeft deze situatie zelfs eens met een gebroken neus moeten bekopen.

Niet te geloven maar deze weg blijft een ramp, ook het oversteken en irritaties zijn op deze manier nooit goed te praten, maar vloeien er wel uit voort. En de deelgemeente maar beweren dat er met de nieuwe woonwijk straks nog wel wat verkeer bij kan. Vol is vol, blijft de kreet! Uit het brugwachterslogboek komt ook het verhaal dat op 6 juni de brug niet goed functioneerde en verkeer en scheepvaart twee uur stil lag. Terwijl de brugwachter alle hulpverleners van het havenbedrijf oproep, was een groep motorrijders bezig de slagbomen te ontwrichten. Jammer, want het kan zo'n leuk gezicht zijn, als de scheepjes er vreedzaam onderdoor varen, kinderen bij de brug kijken of in zwemkleding rondhangen, eigenlijk te landelijk voor deze gestreste verkeerssituatie. Over deze brug komen per dag gemiddeld 35.000 voertuigen.

Er zijn plannen geweest om een paalwoning in het water te zetten voor de brugwachter voor een beter overzicht; afgeketst wegens te hoge kosten. Het huis achter het brugwachterskantoor staat maar leeg en dat is te ruiken! Leona's taak begint om 9 uur 's morgens, afwisseling geschiedt met collega's. De Rotte is rijk aan de opgeworpen

De geopende Irenebrug, 14 juni 1962, foto: Ary Groeneveld, bron: Stadsarchief Rotterdam

*De door Brian Wander gekraakte brugwachterswoning
Bron: Historische Commissie Terhregge*

munten, als fooi bedoeld voor de brugwachster, maar die vallen vaak in het water.

Onze brugwachster is een aparte verschijning en krijgt derhalve ook de hele dag wel enig commentaar of complimenten te horen. Als tegenstelling heeft zij namelijk ook in de mode gezeten en al heeft dit aparte brugwachters beroep haar volle belangstelling, haar kleding blijft ook het bekijken waard. Leona doet dit werk graag. Het is en blijft een afwisselend beroep waar je veel met mensen te maken krijgt en weer eens kunt meemaken hoe mensen zich in allerlei opzichten gedragen.

Voor Terbregge blijft de Irenebrug eigenlijk een soort toegangspoort en een markant herkenningspunt: een soort punt van bezinning voor de heksenketel op de weg kan beginnen.

In 2004 is de oude Irenebrug gesloopt. Daarvoor in de plaats kwam de huidige brug, een zgn. Tafelbrug. Velen betreuren het, dat de ophaalbrug, o.a. te zien in het logo van Terbregge's Belang verdwenen is. Alwin Nöller merkte daarover op in de Oud-Rotterdammer van 18 maart 2008: *"Tranen in mijn ogen krijg ik van die foto. Die mooie ouwe brug had nooit gesloopt mogen worden. Ik ben geboren tegenover de vroegere brug die niet lang daarna de geest gaf. De Prinses Irenebrug die op de foto staat, heeft al verschillende kleuren gehad en was een kenmerk van het dorp Terbregge."*

De brugwachterswoning bleef nog enige tijd staan. Deze is gekraakt, zo'n 15 jaar geleden. Voor de dienstdoende brugwachter werd een keetwagen neergezet. De kraker had om de serre heen goederen verzameld. Veel buurtbewoners stoorden zich hieraan. Uiteindelijk moest de kraker de woning verlaten.

In een krant uit die tijd stond het volgende interview:

Het brugwachtershuisje van de Prinses Irenebrug in Rotterdam Hilleegersberg is gekraakt. Kraker Brian Wander woont er en verkoopt er tweedehands spullen. "Ik ben het er niet mee eens dat ze op deze plek aan de Rotte een flat willen bouwen en dat dit wordt gesloopt", zegt Wander. Of er ook echt een flat zal komen op die plek is nog niet duidelijk, maar dat het kraken van het huisje gevolgen heeft voor de brugwachter staat als een paal boven water.

De dienstdoende wachter werkt nu vanuit een keet. Daar zit geen toilet in en hij heeft geen beschikking meer over de camera's en moet nu steeds de Terbregseweg oversteken om te checken of er bootjes zijn. Hij mag niks zeggen van de gemeente. Die is volgens een woordvoerder met het gekraakte huisje bezig.

Het huisje is behoorlijk vervallen en hij is het aan het opknappen. "Er zit overal schimmel," aldus Wander. "Ik heb al stukken plafond weggehaald en ik ben aan het schilderen. Ik vind het vervelend voor de brugwachter, maar ik kan dit niet over mijn kant laten gaan."

In de buurt wordt wisselend gereageerd. Sommige buurtbewoners brengen hun oude spulletjes bij de kraker zodat hij die kan verkopen. Anderen laten weten het vooral belangrijk te vinden dat ze geen last van hem hebben. Wander blijft er zitten tot hij van de rechter eruit moet. "En het liefst voor de rest van mijn leven," lacht hij.

Snel na de ontruiming is de woning gesloopt. Het braakliggende terrein werd een door onkruid overwoerd stuk grond. Enige jaren geleden is het huidige pand er neergezet. ●

150 jaar Hoofdweg in woord en beeld

Expositie over (het Rotterdamse deel van) de Hoofdweg

Zaterdag 9 november van 13.00 tot 16.30 uur in de ontmoetingsruimte van de Gerard Goossenflat aan de Thomas Mannplaats 150 in Rotterdam-Ommoord op loopafstand van metrohalte en winkelcentrum Hesseplaats. Toegang gratis!

Een commissie van de historische commissie De Ommoordse Polder houdt zich bezig met de geschiedenis van de Hoofdweg vanaf 1875, de reconstructie van deze weg na de droogmaking van de Ommoordse Polder. Daarvoor was er ook al een weg op dezelfde plaats, de Ommoordscheweg.

De commissie inventariseert de bebouwing, de bewoners, bedrijven en het sociale leven met verhalen, foto's en documenten. Er is al heel veel materiaal aanwezig. We nodigen u graag uit om kennis te nemen van dat materiaal, maar ook om aanvullingen te geven, correcties, nieuw materiaal aan te dragen (wij kunnen ter plekke uw foto's en documenten scannen) en met nieuwe verhalen te komen. Ons einddoel is een publicatie in de vorm van een brochure of boek.

U bent van harte welkom op 9 november!

Hoofdweg 1: De woning van Van der Woerd in de Tweede Wereldoorlog met de betonnen barrière aan het begin van de Hoofdweg en Hoofdweg 372: de kruidenierswinkel van van Vliet.

De Achter(op)pagina

Op deze pagina al onze mededelingen, boekbesprekingen, aankondigingen, oproepjes (ook de uwe) en verder al die zaken die aandacht vragen.

Dit magazine gratis?

Ja, we hebben het er graag voor over: alle informatie die we tot dusver hebben verzameld (en daar hebben vele Terbreggenaren aan bijgedragen!), willen we graag met u delen. Uitzoeken, verhalen schrijven, informatie verzamelen, foto's bewerken en archiefonderzoek is allemaal vrijwilligerswerk; het drukken van dit magazine en het versturen echter niet. Dat kost geld en als u dus een gedrukt exemplaar wil, kan dat, maar moet u daarvoor een bijdrage betalen (zie pagina 2). Een pdf per e-mail versturen kost echter niets.

Toch vragen wij u om een bijdrage, maar niet in geld, maar in opmerkingen en reacties. Attendeer ons op fouten, mail aanvullingen, kom met foto's en verhalen. U doet ons, maar uiteraard ook de andere lezers er een enorm plezier mee en zo kunnen we de geschiedenis van Terbrugge in stand houden.

En let wel, niet alleen iets van 100 jaar geleden is historie: als u foto's en verhalen heeft van korter geleden, zijn deze uiteraard ook welkom.

Mail ons op **histbb@gmail.com**. Bij voorbaat hartelijk dank!

Inloop Ommoord

In Ommoord kunt u terecht op elke derde donderdagmiddag van de maand van 13.00 tot 16.00 uur terecht in de Gerard Goosenflat aan de Thomas Mannplaats 150. Ook een vertegenwoordiger van de Historische Commissie Terbrugge is daar dan aanwezig. U kunt foto's en filmfragmenten bekijken van Ommoord en Terbrugge, al uw vragen stellen, maar ook uw verhalen vertellen of foto's meenemen. Wij kunnen deze dan ter plekke scannen, zodat u ze weer mee naar huis kunt nemen.

Uw aandacht voor

het eerste nummer van Ter Brugge in 2025.

Dit nummer zal in het teken staan van de tweede wereldoorlog in Terbrugge met verhalen over de oorlog, de onderduikers, verzetsdaden, de razzia van november 1944, de voedseldropping en de bevrijding. Ook hiervoor geldt, dat als u verhalen of foto's heeft, documenten of herinneringen, u ons er enorm blij mee maakt. Zo kunnen we u een goed gedocumenteerde Ter Brugge aanleveren! Graag al uw reacties via histbb@gmail.com.

